Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

LAUSUNTO: **Valvottu käyttötila huumeita käyttäville, KAA 3/2023 vp**

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta lausua aloitteesta valvotusta käyttötilasta huumeita käyttäville.

Diakonissalaitos on yleishyödyllinen säätiökonserni, joka rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. 157-vuotias säätiö tarjoaa yhdessä omistamansa yhteiskunnallisen yrityksen Rinnekotien kanssa vaikuttavia sosiaali- ja terveyspalveluja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toiminnasta saadulla tuotolla tuemme kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia yleishyödyllisen työmme kautta.

Yleistä

Huumekuolemat ja huumeiden ongelmakäytöstä aiheutuvat yhteiskunnalliset ja yksilölliset haitat ovat olleet kasvussa koko 2000-luvun ajan. Huolestuttavaa kasvua on nähtävissä erityisesti nuorten, alle 25-vuotiaiden keskuudessa. Tällä hetkellä tilanne on sellainen, että ongelmiin ei voida vastata riittävän hyvin. Toimenpiteitä on tehtävä, ja valvottu huumeiden käyttötila onkin yksi vastaus tähän tilanteeseen.

Diakonissalaitoksen etsivällä ja jalkautuvalla Tukialus-toiminnalla on ollut katuympäristössä noin 27 000 kohtaamista n. 5 500 eri henkilön ihmisten kanssa vuodesta 2019 alkaen. Meillä on erittäin hyvä, tarkka ja paikkansa pitävä tilannekuva katutason päihdekentästä sekä siihen liittyvistä tarpeista. Asiantuntijamme viettävät aikaa kymmeniä tunteja viikossa mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien ihmisten kanssa, jotka ovat palveluiden ulkopuolella tai kiinnittyvät niihin heikosti. Tutkija Jenni Mäen (2024) Tukialuksen toiminnasta tekemän selvityksen perusteella nykyinen palvelujärjestelmä vaatii uusia rakenteita. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ylläpitämä käyttötila olisikin yksi konkreettinen rakenteellinen uudistus.

Käyttötilat olisivat inhimillisesti, taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti järkevää päihdepolitiikkaa. Käyttötiloja on ollut Euroopassa jo 1980-luvulta saakka ja tällä hetkellä niitä toimii noin sata. Tutkimusten ja kokemusten perusteella ne eivät ole lisänneet huumekauppaa tai rikollisuutta lähiympäristössä – päinvastoin. Käyttötilat vähentävät tutkimusten mukaan myös häiriöitä julkisissa tiloissa ja pistovälineistä aiheutuvia haittoja naapurustossa. Diakonissalaitos kannattaa käyttötilakokeilujen aloittamista.

Viime syksynä yhdessä A-klinikkasäätiön ja Tukikohdan kanssa järjestämämme käyttötilasimulaatio osoitti, kuinka laajasti erilaisia palveluita käyttötiloilla olisi mahdollisuus tarjota kaikkein heikoimmassa asemassa oleville mielenterveys- ja päihdesairauksista kärsiville ihmisille, jotka elävät kaduilla. Käyttötilojen ansiosta palveluiden häiriökäyttö vähenisi merkittävästi, mikä vähentää koko SOTE palvelujärjestelmän kuormaa.

Kohderyhmän ihmiset ovat usein hoitamattomien sairauksiensa vuoksi palvelujärjestelmän suurkuluttajia.

Valvotun käyttötilan hyödyt

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ylläpitämän huumeiden käyttötilan tarkoitus on ohjata avun ulkopuolella eläviä ihmisiä terveyspalveluiden piiriin ja ennaltaehkäistä huumekuolemia. Niissä tarjotaan myös lukuisia muita palveluita. Käyttötiloissa on mahdollista tarjota kohdennettuja sosiaali- ja terveysalan palveluita kaikkein heikoimmassa asemassa oleville mielenterveys- ja päihdesairauksista kärsiville ihmisille, jotka elävät katuympäristössä. Lisäksi tiloissa on mahdollista mm. seurata terveydentilaa, ottaa rokotteita, tehdä HIV- ja C-hepatiittitestejä, saada korvaushoitoarvion, saada terveysneuvontaa, hoitaa ja estää infektioita.

Käyttötilat täydentävät muita huumehaittoja vähentäviä toimintoja, ja niillä on myönteisiä vaikutuksia suonensisäisesti huumeita käyttävien terveyden ja turvallisuuden lisäksi yleiseen järjestykseen ja julkisten tilojen siisteyteen. Käyttötiloissa pystyttäisiin myös entistä tehokkaammin jäljittämään esimerkiksi uudet suonensisäisesti päihteitä käyttävien keskuudessa leviävät hiv-tartunnat sekä muut veri- ja sukupuoliteitse tarttuvat taudit, jotka kuuluvat tartuntatautilainsäädännön piiriin.

Käyttötilojen valmiuteen kuuluisi myrkytys- ja yliannostusten riskien tunnistus, ehkäisy ja nopea vastalääke annostelu tarvittaessa. Esimerkiksi Norjassa ei käyttötiloissa ole tapahtunut yhtäkään yliannostuksiin johtanutta kuolemaa, vaan kaikki yliannostukset on tunnistettu ja hoidettu paikan päällä annettavalla nopealla tarpeen mukaisella vasta-aine lääkityksellä.

Kustannuksista ja vaikuttavuudesta

Käyttötilan kustannukset tulevat moninkertaisesti takaisin. Helsingin kaupungin vuonna 2019 tekemän esityksen mukaan yhden valvotun käyttötilan vuotuiset henkilöstökustannukset olisivat 550 000 euroa. Vain yhden vaikean pistosinfektion hoitokulut erikoissairaanhoidossa ovat kymmeniätuhansia euroja, ja tehohoitoa vaativan infektion hoidon hinta lähtee 50 000 eurosta ylöspäin. Lisäksi käyttötila mahdollistaa nopean tiedonlevityksen huumeidenkäyttäjille, jos uhkakuvat esimerkiksi heroiinin tai fentanyylin rantautumisesta toteutuvat.

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ylläpitämä käyttötila ennaltaehkäisee osaltaan rikollista toimintaa. Yksi vankilavuorokausi suljetussa laitoksessa maksaa yli 200 euroa.

Pohjois-Amerikan Seattlessa tehdyn analyysin mukaan käyttötilan arvioitiin tuottavan 5,2 miljoonan dollarin säästöt vuosikustannusten ollessa 1,2 miljoonaa dollaria. Säästö tulee pääosin päihdeongelmaisten ihmisten sairaalahoidon vähenemisestä.

Muut huomiot

On tärkeää huomioida, että kohderyhmä on marginaalinen väestöryhmä, jossa on monipäihdeongelmaisia ihmisiä ja joilla on hoitamattomia tai huonossa hoitotasapainossa olevia mielenterveyspuolen ongelmia. Käyttötilat antavat mahdollisuuden tavoittaa juuri tätä katuympäristössä elävää kohderyhmää, jonka arjenhallinta on usein muuten hyvin heikkoa.

Käyttötila tarjoaa ympäristön, missä kohderyhmään kuuluvalla on mahdollisuus saada sosiaali- ja terveysalan ammattilaiselta kokonaisvaltaista apua esimerkiksi terveydentilaan ja sosiaalitoimintoihin liittyvissä asioissa.

Lisätietoa:

Robert Koski, projektipäällikkö Tukialus –hanke, robert.koski@hdl.fi, 050 594 5293

Jarmo Kantonen, lääketieteellinen johtaja ja ylilääkäri, jarmo.kantonen@hdl.fi, 040 535 6730

Miinukka Tuominen-Hakoila, vaikuttamistyön päällikkö, miinukka.tuominen-hakoila@hdl.fi
040 705 8256